

Hanna Bazhenova

Ukraina – wyzwania i dylematy w 2021 roku

Pandemia koronawirusa stanowić będzie w 2021 r. decydujący czynnik w życiu gospodarczym i politycznym Ukrainy. Kontynuacja walki z COVID-19, przeciwdziałanie jego skutkom ekonomicznym, zapewnienie szczepionek dla ludności, trudna sytuacja finansowa państwa, konieczność obsługi długu publicznego oraz pokrycia wysokiego deficytu budżetowego, osłabienie instytucji państwowych i wzrost bezrobocia są głównymi wyzwaniami stojącymi przed Ukrainą w tym roku. Koszty walki z pandemią i powrotu do stabilności gospodarczej rząd planuje pokryć przede wszystkim dzięki prywatyzacji państwowego majątku oraz otwarciu rynku gruntów rolnych. Uruchomienie tego ostatniego ma w opinii władz sprzyjać przyciągnięciu inwestycji w rolnictwie i podniesieniu produkcji rolnej na jakościowo nowy poziom.

Gospodarka. Pomimo planowanych szczepień pandemia COVID-19 w 2021 r. będzie trwała, co wywrze negatywny wpływ na gospodarkę i sferę społeczną. Ponieważ początek pandemii na Ukrainie został przesunięty w czasie, szczyt i spadek poziomu zachorowań nastąpi tam później niż w krajach Europy Środkowej i Zachodniej. Po wyjściu z kryzysu ekonomicznego spowodowanego COVID-19 oczekiwane jest ożywienie gospodarcze. Prognozowany wzrost PKB w skali globalnej w 2021 r. ma wynosić 4%, a na Ukrainie – 3% (wg prognozy The World Bank Group ze stycznia 2021 r.). Część ekspertów jednak uważa, że Ukraina nie będzie w stanie osiągnąć takiego wzrostu, ponieważ budżet państwa na bieżący rok nie stworzył warunków do jej społeczno-gospodarczego rozwoju. Gabinet Ministrów z kolei nastawiony jest bardziej optymistycznie i przewiduje wzrost gospodarczy na poziomie 4,6% ([„Komentarze IEŚ”, nr 306](#)). Liczy prawdopodobnie na skuteczne przeprowadzenie prywatyzacji państwowych aktywów m.in. elektrowni, elektrociepłowni, kopalni rud i zakładów przetwórstwa tytanu oraz na otwarciu rynku gruntów rolnych (1 lipca 2021 r.). Czynniki te w opinii władzy mają pozytywnie wpływać na stabilizację systemu finansowego państwa.

Jednocześnie wielu analityków zapowiada długotrwałą recesję i początek kolejnego globalnego kryzysu finansowego. Przyczyną ma być wzrost światowego zadłużenia i duża emisja pieniądza, do której uciekają się różne państwa w celu udzielenia pomocy finansowej przedsiębiorstwom i obywatelom. Jeśli taki kryzys nastąpi, wiele prognoz liniowych okaże się nieaktualnych. Ewentualny głęboki kryzys finansowo-gospodarczy na Ukrainie może się przerodzić w kryzys polityczny i przynieść przedterminowe wybory.

W 2021 r. prawdopodobnie zakończy się budowa gazociągu Nord Stream 2. Jego uruchomienie może spowodować gwałtowne zmniejszenie przesyłu gazu przez ukraińską sieć gazociągów, co pociągnie za sobą spadek dochodów budżetowych z tego tytułu i utratę przez Ukrainę pozycji kraju tranzytowego. Istnieje jednak taka możliwość, że nawet po zakończeniu budowy Niemcy pod presją Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Polski mogą czasowo odłożyć transport gazu przez Nord Stream 2.

Polityka wewnętrzna. W polityce wewnętrznej mogą się zaostrzyć relacje między władzami regionalnymi a centralnymi, gdyż proprezydencka partia Sługa Narodu po wyborach samorządowych 2020 r. *de facto* utraciła swój monopol na władzę ([„Komentarze IEŚ”, nr 284](#)). W sytuacji postępującej decentralizacji państwa Biuro Prezydenta i obwodowe administracje państwowe będą musiały zmienić strategię współdziałania z elitami lokalnymi i nawiązać z nimi konstruktywny oraz skuteczny dialog. Jeśli tak się nie stanie, pogorszy się dyscyplina wykonawcza w regionach, co znacznie zahamuje rozwój Ukrainy. W przypadku niekorzystnego zbiegu okoliczności może ponadto zaistnieć zagrożenie związane z autonomizacją regionów.

Drażliwym tematem w 2021 r. będzie kwestia otwarcia rynku ziemi rolnej, ponieważ spora część obywateli jest przeciwna sprzedaży gruntów nawet z ograniczeniami, które wynikają z ustawy ([„Komentarze IEŚ”, nr 161](#)).

Ich sprzeciw nie będzie miał jednak większego znaczenia dla rządu, ponieważ stworzenie przejrzystego rynku ziemi rolnej jest jednym z głównych punktów programu reform prezydenta Wołodymyra Zełenskiego. Z tego powodu możliwy jest także wzrost napięć społeczno-politycznych. Siły opozycyjne będą próbowały zablokować prace parlamentu, dążąc do jego rozwiązania i przeprowadzenia nowych wyborów, aby następnie prawnie uniemożliwić otwarcie rynku ziemi rolnej. Z uwagi na to, że rozwiązanie Rady Najwyższej może nastąpić z inicjatywy samego prezydenta, prawdopodobieństwo takiego scenariusza jest dość duże. W parlamencie nie istnieje już prorządowa większość, mimo że formalnie frakcja Sługa Narodu nie rozpadła się jeszcze na przeciwstawne ugrupowania. Osłabieniu uległ też pion administracyjny – w wyniku przegranej Sługi Narodu w wyborach samorządowych. Zaufanie obywateli do tej partii gwałtownie spadło do zaledwie 11,2% (wg danych Kijowskiego Międzynarodowego Instytutu Socjologii z 26 stycznia 2021 r.). Poprzez przeprowadzenie przedterminowych wyborów parlamentarnych W. Zełenski będzie dążył do stworzenia nowej, lojalnej wobec niego większości w Radzie Najwyższej.

Od jesieni 2020 r. w systemie ukraińskiego szkolnictwa średniego zostały wprowadzone ograniczenia dotyczące nauki języka rosyjskiego, a od 16 stycznia 2021 r. nastąpiło ostateczne przejście sektora usług wyłącznie na język ukraiński. Od stycznia 2021 r. ponownie znacznie wzrosły taryfy na usługi komunalne: na ogrzewanie o 5,5-50%, gaz o 11-21%, przesył gazu o 13-122%, zimną wodę średnio o ok. 20% w zależności od regionu oraz energię elektryczną o 87%. W konsekwencji wszystkie te czynniki obniżają poziom stabilności socjalnej ludności i negatywnie wpływają na nastroje społeczne.

Polityka zagraniczna. Ostatnie lata pokazały, że Ukraina nie jest państwem samowystarczalnym, dlatego swoją politykę musi opierać na współpracy z partnerami zagranicznymi, szukając możliwości wsparcia z zewnątrz. Taką pomoc może uzyskać dzięki współpracy z Unią Europejską, m.in. w ramach Partnerstwa Wschodniego i Trójkąta Lubelskiego, a także w przyszłości dzięki współpracy w obrębie Inicjatywy Trójmorza. Współpraca we wspomnianych formatach z biegiem czasu może nabierać coraz większego znaczenia.

W 2021 r. Ukraina nadal będzie utrzymywała prozachodni kurs w polityce zagranicznej, kontynuując swoją drogę do integracji europejskiej i euroatlantyckiej. Jednak intensywność działań w tym kierunku w znacznym stopniu będzie zależała od stosunku do Ukrainy administracji nowego prezydenta USA Josepha Bidena oraz od wyników wyborów do niemieckiego Bundestagu i priorytetów politycznych nowego kanclerza. Istotny będzie też rozwój wydarzeń wokół gazociągu Nord Stream 2, przemiany na Białorusi i dynamika konfliktu na Donbasie.

Bezpieczeństwo i obrona. W okresie prezydentury W. Zełenskiego Ukraina uzyskała status członka programu Rozszerzonych Możliwości NATO, co oznacza pogłębione indywidualne współdziałanie państwa z siłami Sojuszu ([„Komentarze IEŚ”, nr 225](#)). W dniu 8 października 2020 r. W. Zełenski i premier Wielkiej Brytanii Boris Johnson podpisali porozumienie o współpracy politycznej, wolnym handlu i partnerstwie, które kładzie szczególny nacisk na pogłębienie współpracy wojskowej i wojskowo-technicznej. Jesienią 2020 r. zawarto też międzyrządowe dwustronne umowy o współpracy wojskowo-technicznej z Rumunią (5 września) i Turcją (16 października). Oprócz tego Ukraina kontynuuje współpracę z USA i Polską w celu wzmocnienia zdolności obronnych ukraińskiej armii.

W związku z powyższym w przypadku rozmrożenia konfliktu zbrojnego na Donbasie zwiększą się szanse powodzenia sił zbrojnych Ukrainy. Niemniej ze względu na silne antywojenne nastroje społeczne podobne działania militarne nie uzyskają szerokiego poparcia. W przypadku ewentualnej klęski militarnej z dużym prawdopodobieństwem zaistnieje ryzyko odsunięcia obecnej władzy, a Ukrainie zagrozi kolejna faza destabilizacji wewnętrznej. Najbardziej możliwym scenariuszem na rok 2021 będzie kontynuacja konfliktu o małej intensywności z epizodycznymi próbami rozwiązania pewnych problemów o charakterze technicznym i humanitarnym, m.in. otwierania nowych punktów kontrolnych i wymiany osób zatrzymanych po obu stronach konfliktu.

Wnioski. Uwzględniając uwarunkowania istniejące na Ukrainie na początku 2021 r., a także plany przeprowadzenia dużej prywatyzacji i otwarcia rynku ziemi rolnej, w bieżącym roku państwu raczej nie zagraża kryzys finansowy spowodowany przyczynami wewnętrznymi. Ogólna sytuacja gospodarcza pozostanie jednak dość

trudna. Jednocześnie czynniki zewnętrzne w postaci globalnego kryzysu finansowego z dużym prawdopodobieństwem spowodują destabilizację systemu finansowego Ukrainy, a następnie kryzys społeczno-polityczny.

Po wyborach samorządowych 2020 r. proprezydencka partia Sługa Narodu *de facto* utraciła swój monopol na władzę, co pogorszyło warunki współpracy władzy centralnej z administracją w terenie. Na skutek kolejnej podwyżki taryf na usługi mieszkaniowe i komunalne, wprowadzenia środków ograniczających język rosyjski w edukacji i innych sektorach gospodarki oraz niepopularnego w społeczeństwie otwarcia rynku ziemi na Ukrainie stopniowo będą wzrastać napięcia społeczno-polityczne. Jeśli do tych czynników dołączą straty związane z uruchomieniem Nord Stream 2 lub światowy kryzys finansowy, będzie to poważnym zagrożeniem dla stabilności władzy, co w efekcie może doprowadzić do kryzysu politycznego i nasilenia tendencji odśrodkowych w regionach.

W 2021 r. Ukraina kontynuuje kurs w kierunku integracji europejskiej i euroatlantyckiej. Współpraca w ramach Trójkąta Lubelskiego i ewentualna przyszła współpraca w obrębie Inicjatywy Trójmorza będą nowymi impulsami do zacieśnienia relacji pomiędzy Ukrainą a UE oraz do wzmocnienia wzajemnych partnerskich stosunków. Jednocześnie rozbudowywanie stosunków w dziedzinie wojskowo-technicznej z Wielką Brytanią i Turcją może pośrednio wskazywać na próbę tworzenia nowego wojskowo-politycznego sojuszu. W tym kontekście szczególne znaczenie będą miały również relacje z Polską, Rumunią i Mołdawią.